

A hangtanítás rendszere jó gyakorlat

Tájékoztató publikáció a szakmai közönség, érdeklődők számára

Molnárné Czeglédi Cecília

Újbudai Grosics Gyula Sport Általános Iskola

Kivonat:

E publikációban a Hangtanítás rendszere jó gyakorlat alapvető elemeit, fontosabb lépéseit és az elért eredményeket röviden, összefoglaló jelleggel ismertettem. Bemutatom a jó gyakorlat keretét, kidolgozásának okát, felépítésének alapjait, megcélzott hatásait, rendszerét. Az egyes gyakorlatok rövid ismertetésével bemutatom főbb elemeit, majd ismertetem az elérhető eredményeket.

Fő szavak, kifejezések:

hang, beszédhangzó, beszédszervek, hangképzés, hanghatás, kiejtés, hangjelleg, gyakorlatok.

A jó gyakorlat kerete

Kidolgozó: Molnárné Czeglédi Cecília (Molnár Zsolt közreműködésével)

Alkalmazók: Újbudai Grosics Gyula Sport Általános Iskola

Célcsoport: első osztály

Tehetségterület: nyelvi, logikai, művészeti, interperszonális

Tevékenységi kör: tehetségazonosítás, tehetségfejlesztés

A rendszer kidolgozásának oka, célja

A hangtanítás rendszere kidolgozásának célja, hogy segítse a gyerekek beszédhangok világával való megismerkedését. Erre azért van szükség, mert a hangokra épül minden nyelvi tevékenységünk, ha nem ismerjük meg őket alaposan, annak a nyelvtanulás, nyelvhasználat, nyelvi alkotás látja kárát. A nyelvi, irodalmi nevelésben eddig nem volt hangsúlyos ez a terület, pedig ez jelenti az alapot minden a későbbi tanuláshoz, tevékenységhez.

A rendszer felépítésének alapjai

A beszédhangokkal képzési jellegük szerint foglalkozunk. Nem csak a tiszta kiejtés lényeges, hanem az is, hogy mindegyiküknek külön egyedi sajátossága van.

A hangok egyedi sajátosságai, jellemzői két tényezőre épülnek. Az első a hanghatás: a hang milyen hatást tesz a hallgató „fülére”, milyen benyomást okoz. A második a hang kiejtéséhez szükséges izommunka belső érzete.

A beszédhangok egyedi sajátosságait azért ajánlott megismernie minden gyereknek, mert ezzel megalapozzuk a későbbi tanulási munkát.

A rendszer megcélzott hatásai

A rendszer alkalmazásával a következők alapjait teremtjük meg:

Betűtanulás

A betűtanulás időszakában a gyerekek a hangokkal már ismerősként találkoznak, tudják kiejtési, képzési jellemzőiket, sajátosságaikat, rokonsági viszonyaikat. Az alaposan, mélyen megismert hangok alapján sokkal könnyebb megtanulniuk a hang leírt képét, a betűt.

Hangfelismerés, hangképzés

A hangtanítás, a hangok megismerése és kiejtésük gyakorlása fejleszti a hangfelismerést, a hangképzést is. E terület különösen segíti az olvasás és írászavar csökkentését. Azok a gyerekek, akik alaposan tanulják a hangokat, sajátosságaikat, gyakorolják, összehasonlítják őket, könnyebben ismerik fel, ejtik ki, majd olvassák ki és írják le őket. Ezáltal javul az olvasás és írásképesség. A beszédészlelés, értés és beszédképesség is javul a hangtanulás gyakorlataival, ez adja az alapot a későbbi beszédgyakorlatokhoz.

Hangok rendszerének ismerete

Ez az alapozás nem csak az olvasás és írászavar csökkentésében, a beszédészlelés, értés és beszéd javításában hoz jelentős eredményeket, hanem a hangok sajátosságainak megismerése, a hangok viszonyainak, rendszerének felismerése és gyakorlása által a gyerekek rendszerben látják a hangokat, ez a szerepük későbbi vizsgálatokor nyújt előnyt, a további nyelvi elemzések erre a tudásra épülnek.

Irodalmi alkotás

Későbbiekben a gyerekek alkotó munkájuk során – pl. meseírás, versírás – érzékletesen tudják alkalmazni a hangok zeneiségét, a hangfestészetet (hangszimbolikát).

Az egyes gyakorlatok rövid bemutatása

A rendszerben a gyakorlatsorokat hangonként állítottuk össze. Mindegyik gyakorlatelemnek megvan a saját szerepe. Sok gyakorlat esetén lehet más odailő szavakat, mondókákat stb. használni, szabadon egyéb odailő feladatot is kitalálni, erre szeretnénk is biztatni mindenkit, azonban mivel minden gyakorlatnak megvan a saját feladatköre, ezért nem ajánljuk az egyes gyakorlatfajták kihagyását.

Beszédszervek bemelegítése

Mivel a beszéd izommunka, testi és szellemi tevékenység is, ezért ugyanúgy, mint a testnevelés esetén izmainkat és szellemünket be kell melegíteni, elő kell készíteni a használatra. A gyerekek ezt nagyon élvezik, mert változatosan, nagyon sok játékos gyakorlattal végezzük.

Hangolódó

Ezzel a gyakorlattal már az adott hangra készítjük elő a gyermekeket. Természeti, állati, emberi, gépi hangokat utánzunk, nógató vagy indulati szavakat mondunk, olyanokat, melyben kulcsszerepe van az adott hangnak.

Mondóka

A mondóka feladatköre a ráhangolás szélesítése. Olyan mondókát válasszunk, mely lehetőleg nagy arányban tartalmazza az adott hangot, és bemutatja, kidomborítja annak sajátosságait.

Beszélgetés a hangról

E gyakorlattal vezetjük be a gyerekeket a beszédhangok jellegének, nyelvi használatának rendszerébe, ezzel kezdődik a hang jellegének, használatának felismerése, tanulása. A beszélgetés része a hangok jellegének vizsgálata, hangszimbolikai érzetének keresése és az adott hangot tartalmazó szavak közötti összefüggések keresése. E gyakorlathoz segítséget nyújthat a Hangok világa képeskönyv.

A hang képzése

Ebben a részben vizsgáljuk a hang képzésének, kiejtésének sajátosságait. A gyerekek megvizsgálják a hangképzést, kiejtést; megfigyelik a beszédszervek, különösen a nyelv, ajak mozgását, állását, a zöngés, zöngétlen jelleget stb. Ezt gyakorlatokon keresztül teszik. (Pl. rezeg-e a torok, hol áll a nyelv, milyen a légáram ereje stb.)

Párhuzamok keresése

A hangok sokszor párhuzamban állnak bizonyos szavakban egymással, pl. magas – mély magánhangzó párok, képzési, egyéb toldaléki szerepkör. Nem kell a gyerekeknek tudatosan felismerni, megnevezni a párhuzamokat, hiszen ez még csak előkészítés a későbbiekre. Itt tág lehetőségünk van a hangji, szerepköri stb. párhuzamok bemutatására.

Koppantós

A gyerekeknek az adott hangot kell felismerniük és koppantani, ha hallják.

Legyen olyan szó is, amelynek az elején, olyan is, amelyiknek a belsejében és olyan is, amelyiknek a végén szerepel az adott hang. Ezek a szavak olyan szósorban szerepelnek, melyben az adott hangot nem tartalmazó, de egyébként hasonló alakú, jelentésű szavak is bőven vannak.

Ezzel a gyakorlattal a gyerekek hangfelismerése erősödik, a hangtudatosság nő, másrészt könnyen felismerhetjük, ha valakinek gondjai vannak bizonyos hang, vagy hangok felismerésével, vagy keverik őket.

Hangszámoló

A gyerekek annyi kék korongot raknak ki, ahány hangot hallanak a szóban, majd pirosra fordítják azt, amelyiknek a helyén hallják az adott hangot.

Ez a feladat az előbbi gyakorlat finomítása, hiszen itt a gyerekeknek már el kell különíteniük egymástól a hallott hangokat, meg kell határozniuk a hangok darabszámát, majd pontosan meg kell határozniuk a keresett hang helyét. A hangfelismerő, azonosító képességeket még finomabban fejleszti, ill. méri, mint az előző gyakorlat.

Feladatlap

Többféle feladat tartozik ide. Az egyikben a gyerekek adott képhez kötik azokat a képeket, melyekben hallják az adott hangot. A másikban a képek alá annyi korongot rajzolnak, ahány hangot hallanak a szóban, majd pirosra színezik azt, amelyik helyén hallják az adott hangot. A harmadik feladatban a gyerekek rajzolnak az adott hangot tartalmazó szavakkal, az adott hang sajátosságai szerint megfogalmazott rajzos feladatban.

A feladatok elvégzése előtt megbeszéljük, mi látható a képeken. A gyermekek megnevezik, amit felismernek, amit nem tudnak, abban segítünk nekik.

E feladatokkal a gyerekek a hangok felismerését, helyük meghatározását, az adott hang szóban való szerepének felismerését gyakorolják papíron.

A feladat elvégzéséhez jó segédeszközök a Hangok világa könyvcsomagban található feladatlapok.

Képrendszerezés

Az adott hangot tartalmazó szavak képeit válogatják ki és rendszerezik a gyerekek. Lehetőség szerint legyen mindenféle, olyan, melyben a szó elején, melyben a szó belsejében, és ahol a szó végén hallja és olyan is, amiben nem szerepel a hang. A kiválogatás és rendszerezés a fenti szempontok szerint történik. Lehetséges egyéb szempont megadása is, pl. az adott hang hosszúsága szerinti elkülönítés.

E feladattal is a hangfelismerést, pontos helymeghatározást, sajátosság-meghatározást gyakorolják a gyerekek.

Játék

A gyerekek játszanak az adott hangot tartalmazó szavakkal. Változatos lehetőségek vannak. E játékok célja is a hangok felismerésének, alkalmazásának gyakorlása.

Hangok jellegének vizsgálata

A mélyen, alaposan megismert hang jellegét vizsgáljuk a gyerekekkel. Néhány rávezető, segítő kérdés után rengeteg ötletük, gondolatuk van adott hang jellegével kapcsolatban.

Bemutató játék

Alkotó feladat. Öt-hat fős csoportban bemutatják a gyerekek az adott hang jellegét. Jó, kifejező történetet kell kitalálniuk hozzá. Egy-két perces csoportalakítás és megbeszélés után bemutatják a gyerekek egymásnak az előadásokat.

Képeskönyv

Alkotó feladat. A gyerekek saját „képeskönyvet” rajzolnak, minden hanghoz egy erre kijelölt füzetben készítenek szép, színes, gondosan kivitelezett rajzokat a Hangok világa könyv, a mondókák, addigi gyakorlatok segítségével.

A gyakorlatok elvégzésével gyermekeink mélyen megismerkednek a hangok világával, jobban felismerik és képzik őket, erősebben érzik sajátosságaikat, fokozottabban átlátják rendszerüket, alkotásaikban könnyedén alkalmazzák a hangfestészetet.

Megéri mindezzel foglalkozni, elegendő időt hagyva, gondosan elvégezni a gyakorlatokat, mert a sok munka megtérül a betűtanulás időszakában, a későbbi beszédben, a hang és beszéd felismerésben, a szókincs gazdagságában, a szavak és nyelvünk rendszerének ismeretében az alkotásban.

Eredmények

Rendszerünkkel, módszertanunkkal a következő területeken értünk el jó eredményeket:

- Hangismeret.
- Hangképzés.
- Hangok jellege.
- Hangfestészet.
- Magyar nyelv szerkezete, rendszere, építő jellege.
- Szókincs.
- Törekvés a mások számára érthető és kifejező beszédre.
- Szerepjátékok.
- Részvétel a tanulócsoporthoz folyó beszélgetésben, vitában.

- Figyelem a kortárs és a felnőtt beszélgetőtársra.
- Mindennapi élmények, látvány-, hang-, mozgásélmények felidézése, elmondása.
- Saját vélemény megfogalmazása.

Ajánlott segédeszköz:

Molnárné Czeglédi Cecília és Molnár Zsolt: *Hangok világa könyvcsomag*. Püski Kiadó, 2010.

Eredeti kidolgozás ideje: 2016. december 28.

Átadás ideje: 2017. szeptember 26.